

BIULETYN MISJOLOGICZNO-RELIGIOZNAWCZY (115)

ZAWARTOŚĆ: I. Świadkowie Jehowy w ocenie teologii katolickiej; II. Biblioteka Dominikańskiego Centrum Informacji o Nowych Ruchach Religijnych i Sektach w Warszawie; III. Rozprawy doktorskie, prace magistersko-licencjackie oraz magisterskie i licencjackie na temat sekt i nowych ruchów religijnych zrealizowane w ATK/UKSW (1998-2004).*

I. ŚWIADKOWIE JEHOWY W OCENIE TEOLOGII KATOLICKIEJ

Stolica Apostolska nie wydała dotąd żadnego oficjalnego dokumentu, w całości poświęconego krytycznej analizie teologicznej Świadków Jehowy. Niniejszy artykuł stanowi próbę opisu tej grupy religijnej od strony teologii katolickiej.

Powstanie i organizacja Świadków Jehowy

Mimo wielkiej aktywności na polu misyjnym organizacja ta jest bardzo oszczędna w udostępnianiu informacji na swój temat. Literatura Świadków Jehowy znajduje się głównie w obiegu wewnętrznym i nie jest powszechnie udostępniana osobom spoza organizacji. Książki i artykuły publikowane przez „Strażnicę” mają anonimowych autorów, co nie ułatwia stwierdzenia ich kompetencji czy podjęcia polemiki. Ponadto „Strażnica” nie wydaje publikacji tematycznych poświęconych całościowemu opracowaniu konkretnych zagadnień, ale omawia pobieżnie różne kwestie, co utrudnia dokładne zgłębienie ich doktryny.

Organizacja Świadków Jehowy zrodziła się w Stanach Zjednoczonych Ameryki w latach siedemdziesiątych XIX w. w zdominowanym przez protestantyzm społeczeństwie. Członkowie tego związku wyznaniowego twierdzą natomiast, że XIX w. to nie czas powstania ich organizacji, ale okres wznowienia działalności przez tzw. nowożytnych Świadków Jehowy.

---

* Redaktorem Biuletynu misjologiczno-religioznawczego jest Eugeniusz S a k o w i c z, Warszawa.

Korzenie ich religii mają sięgać – twierdzą – czasów biblijnych. Założycielem tej denominacji religijnej był Charles Taze Russell (1852-1916), handlarz tekstyliów i obuwia, wywodzący się z żydowskiej rodziny prezbiteriańskiej zamieszkałej w Pittsburgu. Biografia Russella wskazuje na „zmiennosc” jego poglądów religijnych: od prezbiterian przechodzi on do kongregacjonistów (gdzie przyjmuje chrzest),¹ następnie wstępuje do Organizacji Religijno-Społecznej Protestanckiej Młodzieży Męskiej (Y.M.C.A.),² aby później zostać adwentystą dnia siódmego, przejmując od nich nauczanie dotyczące powtórnego przyjścia Jezusa na ziemię oraz doktrynę o śmiertelności ludzkiej duszy. Ostatecznie występuje od adwentystów i w 1884 r. w sądzie niższym miasta Allegheny w stanie Pensylwania rejestruje Towarzystwo Traktatowe Strażnica Syjońska (Zion’s Watch Tower Tract Society), w której pełni funkcję prezesa (prezydenta) aż do śmierci w 1916 r.³

W 1909 r. Ch. T. Russell przenosi siedzibę organizacji z Allegheny do Nowego Jorku (Brooklyn).⁴ Od 1909 r. organizacja funkcjonowała pod nazwą Stowarzyszenie Trybuny Ludu. W 1913 r. Towarzystwu nadano nazwę: Międzynarodowe Stowarzyszenie Badaczy Pisma Świętego (International Bible Students Association).

Głównym nośnikiem propagandowym organizacji były założone przez Russella czasopisma, spośród których najważniejszym była wydawana od 1879 r. „Strażnica Syjońska. Zwiastun Obecności Chrystusa”. Russell nie miał wykształcenia z zakresu teologii. Wiedzę czerpał z osobistej lektury Pisma Świętego i konkordancji biblijnych. „Protoplasta” Świadków Jehowy pozostawił artykuły publikowane w założonych przez siebie czasopismach oraz sześć tomów zatytułowanych *Wykłady Pisma Świętego* i materiały do tomu siódmego. Tematem przewodnim *Wykładów* było nauczanie o powtórnym przyjściu Chrystusa.⁵

---

¹ Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję. Nauka Adwentystów Dnia Siódmego i Świadków Jehowy*, Lublin 1999, s. 223.

² Z. Domagała, *Czy nauka świadków Jehowy jest zgodna z Biblią*, Lublin 1976, s. 5.

³ Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 223 n.; W. J. Schnell, *Ku światłu chrześcijaństwa*, Warszawa 1964, s. 71 n.

⁴ J. Piegza, *Świadkowie Jehowy. Geneza i struktura kontestacji religijnej*, Kraków 1994, s. 15; E. Bagiński, *Świadkowie Jehowy. Pochodzenie – historia wierzenia*, Kraków 1997, s. 46.

⁵ Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 224 n.

Prezydenturze Russella towarzyszyły liczne skandale, czy to na tle obyczajowym, związane z jego separacją z żoną Marią Franciszką (1906-1909), czy o podłożu finansowym związanym ze sprzedażą przez Towarzystwo po zawyżonych cenach „cudownego zboża” czy „fasoli milenijnej” (1908-1913), czy wreszcie oszustwo natury religijnej dotyczące bezprawnego posługiwania się tytułem „pastor” oraz głoszenie nauk sprzecznych z chrześcijaństwem (1912-1913).⁶

Kolejnym prezesem Świadków Jehowy został w 1917 r. Joseph Franklin Rutherford (1869-1942) mający wykształcenie prawnicze. Funkcję prezesa pełni Rutherford do śmierci w 1942 r. Doprowadził do centralizacji władzy, usunął dotychczasowe formy demokratyzacji i wprowadził „teokrację”, czyli tzw. rządy Boże, co w praktyce oznaczało rządy autorytarne prezesa. Za jego rządów Świadkowie Jehowy przyjęli kurs antypaństwowej i antyspołecznej organizacji, sprzeciwiając się wszelkim przejawom patriotyzmu związanym ze służbą wojskową, oddawaniem czci fladze czy godłu państwowemu, uważając to za akt bałwochwalstwa. Rutherford zreformował organizację oraz wprowadził obowiązek „służby polowej” (kasznodziejskiej). W czasie jego prezesury doszło również do zmiany nazwy członków organizacji. Podczas kongresu w 1931 r. w Columbus, stan Ohio (USA) Rutherford ogłosił, że Badacze Pisma Świętego będą mieli „bardziej biblijną” (por. Iz 43,10-12) nazwę: Świadkowie Jehowy (Jehovah’s Witnesses). Akcyjne Towarzystwo Strażnica staje się jedynym „kanałem” woli Jehowy-Boga w zarządzaniu światem. Doszło do całkowitego zerwania więzi ze wspólnotami chrześcijańskimi. Oddzielenie się od wszelkich wspólnot chrześcijańskich wiązało się z zakazem używania symboliki chrześcijańskiej dotyczącej krzyża na rzecz pała, na którym miał rzekomo umrzeć Chrystus, nieposługiwanie się świętymi wizerunkami, nieobchodzeniem świąt religijnych.⁷

Trzecim prezydentem Świadków Jehowy został w 1942 r. Nathan Homer Knorr (1905-1975). Dokonał on zmian w zarządzaniu organizacją na rzecz

---

⁶ E. B a g i ń s k i, *Świadkowie Jehowy*, s. 49-54; W. B e d n a r s k i, *W obronie wiary. Pismo Święte Świadków Jehowy, innych sekt i wyznań niekatolickich*, Gdańsk-Toruń 1997, s. 275-277.

⁷ E. B a g i ń s k i, *Świadkowie Jehowy*, s. 59-66; *Świadkowie Jehowy w dwudziestym wieku*, New York, 1989, s. 8; Z. D a n i e l e w i c z, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 225; Z. D o m a g a ł a, *Czy nauka świadków Jehowy jest zgodna z Biblią*, s. 6 n.; F. C h r o s n o w s k i, *Świadkowie Jehowy*, Homo Dei 27(1958) nr 1, s. 79 n.

demokratyzacji i powrócił do funkcji „starszych” zboru. Dyktatorska rola prezydenta została zastąpiona przez równie silną kolektywną władzę Ciała Kierowniczego. Agresywny prozelityzm oraz wrogość wobec struktur kościelnych i państwowych został zastąpiony taktyką wyuczzonej życzliwości.⁸ Zaslugą tego prezydenta było powołanie do istnienia Biblijnej Szkoły Strażnicy „Gilead” (The Watch Tower Bible School of Gilead) przygotowującej misjonarzy do dynamicznego rozwoju organizacji.⁹ Kolejnymi prezydentami byli: od 1977 r. – Frederick William Franz (1893-1992), od 1992 r. – Milton George Henschel (1920-2003), natomiast od 2000 r. prezydentem jest Don Alden Adams (ur. 1925 r.).

Struktura organizacyjna Towarzystwa Strażnica jest hierarchiczna. Administracyjne centrum Świadków Jehowy znajduje się w Nowym Jorku, skąd organizacją zarządza 12-osobowe Ciało Kierownicze. Następnie wyróżnia się 15 stref, w skład których wchodzi oddziały obejmujące swym zasięgiem jeden lub więcej krajów (zależnie od liczby wyznawców). Oddziały są podzielone na okręgi, w skład których wchodzi ok. 20 obwodów. Natomiast każdy obwód obejmuje swym zasięgiem na ogół ok. 20 zborów.¹⁰

Na podstawie danych zamieszczonych na oficjalnym serwisie strony internetowej Świadków Jehowy w 2014 r. dowiadujemy się że: działają oni w 239 krajach, liczą 7 965 954 członków, a w święcie „Pamiętki śmierci Chrystusa” uczestniczyło 19 241 252 osób.¹¹ W latach siedemdziesiątych XX w. Polska podzielona była na 12 okręgów. Okrąg składa się z ok. 15 zborów. Zbór, jako podstawowa jednostka organizacyjna, liczy od 20 do 30 głosicieli. Tworzy wspólnotę z ok. 100 członkami.¹² Liczbę oficjalnych wyznawców Świadków Jehowy w Polsce szacuje się na 130 tys. Należy pamiętać, że zwolenników i sympatyków Świadków Jehowy jest znacznie więcej. Powołując się na własne dane Świadków Jehowy, w 1999 r. w najważniejszym ich święcie, Pamiętki Wieczerzy Pańskiej, wzięło udział

---

⁸ E. B a g i ń s k i, *Świadkowie Jehowy*, s. 66-69; Z. D a n i e l e w i c z, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 226; Z. D o m a g a ł a, *Czy nauka świadków Jehowy jest zgodna z Biblią*, s. 7; F. C h r o s n o w s k i, *Świadkowie Jehowy*, s. 80.

⁹ *Świadkowie Jehowy w dwudziestym wieku*, s. 8.

¹⁰ *Tamże*, s. 25.

¹¹ Zob. <http://www.jw.org/pl/%C5%9Bwiadkowie-jehowy/> (dostęp: 20 VIII 2014 r.).

¹² Z. D a n i e l e w i c z, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 226.

245 tys. osób. Można więc przyjąć, że członków i sympatyków Świadków Jehowy w Polsce może być ok. 300 tys.¹³

Warto wspomnieć, że wokół Świadków Jehowy powstało wiele pomniejszych ruchów religijnych, określanych przez niektórych badaczy mianem „sekt”. W. J. Schnell pisze o jedenastu takich sektach, które miały wyłonić się ze świadków Jehowy.¹⁴ Zygmunt Pawłowicz, pisząc o działalności sekt w Polsce, wskazuje na istnienie sześciu grup „badackich” powołujących się na nauczanie głównych założycieli Świadków Jehowy. Do ruchów „badackich” Pawłowicz zaliczył: Zrzeszenie Wolnych Badaczy Pisma Świętego, Świecki Ruch Misyjny „Epifania”, Chrześcijańscy Badacze Biblii w Polsce, Stowarzyszenie Badaczy Pisma Świętego w Polsce, Świecki Ruch Przyjaciół Człowieka „Anioł Pański”, Polscy Badacze Pisma Świętego. Wyznawców wszystkich ruchów „badackich” w Polsce jest ponad 5 tys.¹⁵

Doktryna

Nauczanie doktrynalne Towarzystwa Strażnica koncentruje się na Bogu-Jehowie. Jego imię pojawia się w oficjalnej nazwie tej organizacji. Świadkowie Jehowy skrupulatnie wyliczają daty poszczególnych etapów historii zbawienia, tworząc swoistą eschatologię.

Jehowa jedyny Bóg – odrzucenie Trójcy Świętej
 Świadkowie Jehowy uważają się za chrześcijan¹⁶ wierzących w jedynego Boga-Jehowę.¹⁷ Spośród wielu tytułów, które przypisują Jehowie, najważ-

¹³ I. K a m i ń s k i, *Sekty i nowe ruchy religijne w 365 pytaniach i odpowiedziach*, Warszawa 2013, s. 14.

¹⁴ W. J. S c h n e l l, *Ku światłu chrześcijaństwa*, s. 34.

¹⁵ Z. P a w ł o w i c z, *Kościół i sekty w Polsce*, Gdańsk 1992, s. 123-125.

¹⁶ *Świadkowie Jehowy zjednoczeni w spełnianiu woli Bożej na całym świecie*, New York 1988, s. 10; *Świadkowie Jehowy w dwudziestym wieku*, s. 13.

¹⁷ Zgodnie z Biblią sam Bóg objawił Mojżeszowi swoje imię, które znaczy: „Jestem, Który Jestem” (Wj 3,14). Imię Boże w pisowni hebrajskiej Starego Testamentu składało się z czterech spółgłosek יהוה (JHWH) tworzących tzw. tetragram (tzn. dosłownie: „mający cztery litery”). Świętość, jaką Żydzi przypisywali imieniu Bożemu (Wj 20,1-7), powodowała, że nie można go było powszechnie wymawiać. Uczni żydowscy, posługując się „połykaną wymową”, co siedem lat przekazywali swoim uczniom tetragram, podobnie jak czynił to Mojżesz wobec swego brata Aarona. Powołując się na źródła rabiniczne, J. Z. Lauterbach (1873-1942) twierdzi,

niejszym jest określenie „Wszechmocny”, co czyni Go najpotężniejszym z pośród wszystkich istot. Jehowa jest także „Królem Wieczności” a więc tylko On istnieje zawsze. Ponadto tylko Jehowa jest „Stwórcą” dającym istnienie wszelkiej istocie.¹⁸

Jezusa Chrystusa świadkowie Jehowy uważają za oczekiwanego „Mesjasza” (język hebrajski) czy „Chrystusa” (język grecki), czyli „pomazańca” wyznaczonego przez Boga do specjalnego zadania. Jezus jest Synem Jehowy, ponieważ jest pierwszym Jego dziełem stwórczym. Został stworzony osobiście przez Boga na długo przed powołaniem do istnienia materialnych niebios i ziemi. Należy stwierdzić, że stosowane wobec Jezusa określenie

---

ze tetragram mógł być wymawiany jedynie w dwóch sytuacjach. Podczas święta Paschy czynił to arcykapłan w świątyni. W końcowej części przewodu sądowego dotyczącego bluźnierstwa, świadkowie mogli wymówić imię użyte przez oskarżonego. Po zburzeniu świątyni ograniczono wymowę Imienia jedynie do dwóch liter JH, co miało oznaczać upadek moralny tamtej epoki. Ostatecznie rabbi Abin, będący głową szkoły babilońskiej, zakazał wymawiania Imienia Bożego. Uczni żydowscy, tzw. masoreci, w VI w. dodali interpunkcję do Biblii. Tekst hebrajski, który był wyłącznie spółgłoskowy, został zaopatrzony w znaki samogłoskowe. Odnosząc się do tetragramu, masoreci uszanowali zakaz jego wymawiania i uważali, że należy je zastąpić słowem *Adonaj* („Pan”). Chcąc odtworzyć wymowę imienia Bożego, postanowiono wyposażyć spółgłoskowy tetragram (*Jhwh*) w samogłoski wzięte ze słowa *Adonaj*. Powstał wówczas zapis *J-a-h-o-w-a-h* z czasem początkowe „a” przeszło w „e” natomiast końcowe „h” opuszczono. Tak możemy wyjaśnić pisownię terminu „Jehowa” przejętą i rozpowszechnianą przez Świadków Jehowy. Należy stwierdzić, że słowo „Jehowa” jest tak naprawdę terminem sztucznym stworzonym przez masoretów, a nie prawdziwym imieniem Boga spotykanym w Starym Testamencie. Kościół katolicki uważa, że prawdziwe imię Boga brzmi Jahwe, co zgadza się ze starożytną wymową zachowaną przez Samarytan, a o czym pisze Teodoret w V w. po Chr. Wymowa tetragamu była więc znana i brzmiała Jahwe. Zob. A. D e s g r â c e s, *Tetragram w judaizmie*, w: W. Ż a k o w s k i (red.), *Encyklopedia religii świata*, t. 2, Warszawa 2002, s. 1489n.; J. Z. L a u t e r b a c h, *Substitutes for the Tetragrammaton*, Proceedings of the American Academy for Jewish Research 1-2/1930-1931, s. 39; K. K o ś c i e l n i a k, *Chrześcijaństwo w spotkaniu z religiami świata*, Kraków 2002, s. 312; por. *Dodatki*, w: *Pismo Święte w Przekładzie Nowego Świata*, New York 2006, s. 1642; T. K u n d a, *Spór o Boże Imię*, Ząbki 1996, s. 11-13; E. Z u c c h i n i, *I Testimoni di Geova*, w: M. I n t r o v i g n e, J.F. M a y e r, E. Z u c c h i n i, *I nuovi movimento religiosi. Sette cristiane e nuovi culti*, Torino 1990, s. 90-92.

¹⁸ Zob. *Czego naprawdę uczy Biblia?* New York 2005, s. 12-15.

„Syn Boży” nie oznacza, że On jest Bogiem, ponieważ został stworzony, czyli ma swój początek. Tymczasem tylko Jehowa-Bóg jest wieczny (Ps 90,2).¹⁹ Tłumacząc fragment Ewangelii J 1,1, wskazują, że: „Jezus, «Słowo», jest «bogiem» w tym sensie, że zajmuje wysoką pozycję. Nie można go jednak utożsamiać z Bogiem Wszechmocnym”.²⁰ Jezus Chrystus zatem nie jest Bogiem,²¹ ale Michałem Archaniołem.²² Postrzegany jest jedynie jako stworzenie powołane do istnienia w określonym momencie. Między stworzeniem a Stwórcą powinna zatem istnieć przepaść bytowa. Dziwić może zatem stwierdzenie zamieszczone w broszurce tej organizacji:

---

¹⁹ Zob. *tamże*, s. 37-46; por. Ch. T. Russell, *Wykłady Pisma Świętego*. Serya VI, *Nowe Stworzenie*, Londyn 1925, s. 14; J. F. Rutherford, *Bogactwo. Objasnienie, dające każdemu możność poznać zaspokojenie najgorętszych pragnień i ziszczenie najśmielszych nadziei ludzkości*, Łódź 1936, s.10.

²⁰ *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 203.

²¹ Tłumacze Przekładu Nowego Świata wprowadzili imię „Jehowa” do Pism Greckich (Nowego Testament) w celu wyrażenie sprzeciwu wobec tożsamości Jezusa Chrystusa z Jehową. Zdaniem Świadków Jehowy, z początkiem III w. po Chr. następował proces usuwania Imienia Bożego w formie tetragramu z Chrześcijańskich Pism Greckich, dokonany przez kopistów, z powodu ignorancji intelektualnej bądź pobudek antysemitycznych (rozumianych jako „antyżydowskość”). W miejsce tetragramu kopiści mieli wstawić słowo *Kyrios* („Pan”) i *Theos* („Bóg”). Zdaniem Świadków Jehowy, niejednoznaczne zastosowanie terminów κύριος i θεός w Pismach Greckich dawało argumenty „trynitarianom” opowiadającym się za bóstwem Chrystusa. Zastosowany przez Świadków Jehowy zabieg przywracania Imienia Bożego w Pismach Greckich, oparty na hebrajskich tłumaczeniach, które są niedawne, wydaje się nieuzasadniony. Spośród ponad 13 tys. ocalałych do dnia dzisiejszego manuskryptów nie zachował się żaden, w którym Imię Boże występowałoby w postaci tetragramu. Twierdzenie o istnieniu imienia „Jehowa” w Nowym Testamencie nie ma zatem uzasadnienia, lecz jest zabiegiem Świadków Jehowy w celu zakwestionowania bóstwa Jezusa Chrystusa. Zob. R. H. Coontess, *Błędy doktryny Świadków Jehowy. Analiza krytyczna Chrześcijańskich Pism Greckich w Przekładzie Nowego Świata*, Warszawa 1998, s. 41 n., 54, 134.

²² *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 37-42, 218n.; J. Jezierski, *Chrystologia*, Olsztyn 1997, s. 53-55; por. J. F. Rutherford, *Proroctwo. Objasnienie i oświecenie licznych tajemnic Pisma Św. „Błyskawice Jehowy” i wydarzenia czasu teraźniejszego są kluczem do rzeczy skrytych i objawiają ludziom wiekuiste prawdy*, Londyn 1929, s. 93.

„...tylko jego [Jezusa] Bóg stworzył osobiście, a potem posłużył się nim do stworzenia wszystkiego innego (Kol 1,15)”.²³

Bóg Ojciec jest stwórcą, czyli tym, który powołał wszystko do istnienia z niczego aktem swojej woli: „Bóg rzekł i stało się”. Tymczasem w świetle nauczania tej organizacji Bóg, aby stworzyć świat, potrzebuje pomocnika, narzędzia, pośrednika, którym jest stworzony wcześniej Jezus. Mamy tu przypisywanie stworzeniu cechy Stwórcy.²⁴

Jednorodzony Syn Jehowy zstąpił z nieba na ziemię i przyjął ciało z Maryi Dziewicy. Jezus był nauczycielem głoszącym królestwo Boże. Za swą wierność Bogu umarł męczeńską śmiercią przybity do pala męki. Po trzech dniach został przez Boga wskrzeszony do życia duchowego i po kilku tygodniach wrócił do nieba, gdzie zasiada po prawicy Boga. Zgodnie z obliczeniami Świadców Jehowy, od października 1914 r. Jezus Chrystus rozpoczął w sposób niewidzialny duchowe królowanie nad ziemią i zasiada na tronie niebiańskiego królestwa Bożego.²⁵

W Jezusie nie doszło – nauczają Świadcowie Jehowy – do pomieszania dwóch natur: ludzkiej i duchowej. Pomieszenie to tworzyłoby naturę niedoskonałą oraz stałoby to w sprzeczności z boskim porządkiem. Jezus był stworzony jako anioł i był doskonałą istotą duchową. Kiedy zaczął istnieć w ciele miał doskonałą istotę ludzką, aby po swoim zmartwychwstaniu²⁶ być „doskonałą istotą duchową najwyższego rzędu”.²⁷ W Jezusie dochodziło do zmiany natur z duchowej na ludzką, a następnie na naturę duchową najwyższego stopnia.²⁸ Dostrzegamy tu dwie metamorfozy związane z tajemnicą wcielenia i zmartwychwstania Jezusa, który jawi się jako

---

²³ *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 41.

²⁴ T. C z a p i g a, *Igraszki przed dniem Armagedonu. Świadcowie Jehowy*, Szczecin 1996, s. 30 n.

²⁵ *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 42-46, 215-218; zob. szerzej Z. D a n i e l e - w i c z, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 121-155; E. B a g i Ń s k i, *Świadcowie Jehowy*, s. 197-202.

²⁶ Ch. T. R u s s e l l, *Wykład Pisma Świętego. Serya I, Boski plan wieków*, Londyn 1914, s. 222 n.; J. F. R u t h e r f o r d, *Bogactwo*, s. 21.

²⁷ Ch. T. R u s s e l l, *Wykład Pisma Świętego. Serya I, Boski plan wieków*, s. 223.

²⁸ *Tamże*, s. 222n.; zob. też t e n ż e, *Wykłady Pisma Świętego. Serya IV, Walka Armageddonu*, Londyn 1897, s. 797.

bliżej nieokreślony stworzony byt niebiański. Przypomina to raczej losy upadłego eonu ze źródeł gnostyckich niż poważną teologiczną doktrynę chrystologiczną.²⁹

Duch Święty – jak twierdzi „Strażnica” – jest czynną siłą Bożą. Będąc siłą, nie jest osobą i nie przebywa z Bogiem i Chrystusem w niebie. Bóg posłużył się Duchem Świętym, aby zrealizować swoje zamierzenia. Wykorzystany został przez Boga przy stwarzaniu i natchnieniu Pisma Świętego. Wszyscy słudzy Boży są pod wpływem ducha.³⁰ Duch Święty (*The Holy Spirit*) postrzegany jest przez Świadków Jehowy jako jedynie bezosobowa siła Jehowy (dlatego w swoich tekstach stosują pisownię od małej litery).³¹

Świadkowie Jehowy odrzucają wiarę w Trójcę Świętą, zgodnie z którą istnieje jeden Bóg w Trzech Osobach: Ojciec, Syn i Duch Święty. Towarzystwo Strażnica podkreśla, że termin „Trójca” w ogóle nie występuje w Piśmie Świętym.³² Ponadto leżące u podstaw tej organizacji założenie (Świadkowie Jehowy wskazują na racjonalizm) uniemożliwia przyjęcie wiary w tajemnicę Trzech Osób Bożych.³³

Należy przypomnieć, że słowo „Trójca” nie występuje w Piśmie Świętym. Termin ten został wprowadzony do teologii przez Kościół w pierwszych wiekach chrześcijaństwa w związku z herezjami dotyczącymi Osób Bożych, takimi jak doketyzm czy arianizm. Chociaż termin „Trójca” nie występuje w Biblii, to idea zawarta w tym określeniu jest dobrze udokumentowana w świętej księdze (Rdz 1,1; 1,26; 3,22; 11,7; Iz 6,8; 48,16; 61,1; Mt 3,16-17; 28,19; 2Kor 13,14).

Z punktu widzenia Kościoła katolickiego, Świadkowie Jehowy nie są chrześcijanami ponieważ przynależność do chrześcijaństwa łączy się z wiarą w Trójcę Świętą oraz przyjęciem sakramentu chrztu św. Odrzucają wiarę w Trójcę Świętą, w związku z tym nie udzielają chrztu w imię Trójcy Świętej. Pewne elementy chrześcijańskie w ich doktrynie nie świadczą, że są oni chrześcijanami.

²⁹ Por. T. Czapiga, *Igraszki przed dniem Armagedonu*, s. 41.

³⁰ *Biblijne tematy do rozmów*, w: *Pismo Święte w przekładzie Nowego Świata*, s. 1651, 1659; J. F. Rutherford, *Bogactwo*, s. 165.

³¹ *Tamże*, s. 16 n.

³² *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 202; *Czy wierzyć w Trójcę?* New York 1989, s. 3-29; J. F. Rutherford, *Bogactwo*, s. 165.

³³ V. Bueno, *Świadkowie Jehowy*, w: E. Burska (red.), *Wspólnoty kościelne, niezależne grupy religijne, sekty na przykładzie Ameryki Łacińskiej*, Warszawa 1994, s. 92.

Eschatologiczna wizja dziejów

Podstawowym przesłaniem Biblii – zgodnie z nauczaniem Świadków Jehowy – jest orędzie o rządzie królestwa Bożego na ziemi. Russell wyróżnił trzy okresy dziejów ludzkości i świata. Pierwszy związany jest z pobytami w raju i sprawowaniem rządów nad ludzkością przez Jehowę. Upadek pierwszych ludzi Adama i Ewy (Rdz 2,17; 3,6) jest rozumiany jako sprzeciw wobec władzy sprawowanej przez Boga.³⁴ Pierwsi ludzie, ulegając pokusie szatana, zwątpili w suwerenność oraz prawdomówność Jehowy. Szatan spowodował, że ludzkość, ulegając jego namowom w Edenie, opuściła rządy Jehowy i udała się pod zwierzchnictwo diabła. Jehowa, aby przeciwstawić się stawianym Mu przez szatana zarzutom, postanowił złożyć los ludzkości w ich ręce i wolę diabła. Intencją Boga miało być dopuszczenia zła po to, by przekonać ludzkość, że pod innymi rządami nigdy nie osiągną szczęścia.³⁵

Drugi okres dziejów ludzkości, określane „czasem pogan”, trwa sześć tysięcy lat i podzielony jest na dwa etapy. W pierwszym etapie pojawiają się reprezentanci władzy Jehowy. Przez kilka stuleci Jehowa powołał na ziemi swoje przedstawicielstwo w postaci dynastii Dawida. Ponieważ Żydzi oddalili się od Prawa Bożego, Jehowa postanowił zrezygnować ze swego przedstawicielstwa i nie ingerować w dzieje ludzkości. Koniec tego etapu wiąże się z najazdem króla Nabuchodonozora, końcem królestwa judzkiego, zburzeniem świątyni w Jerozolimie i uprowadzeniem Żydów do Babilonu. Świadkowie Jehowy datują upadek Jerozolimy na 607 r. przed Chr. Drugi etap „czasu pogan” to trwające 2520 lat oddanie ziemi oraz wszystkich narodów pod niczym nieograniczone panowanie szatana. Etap ten związany jest z dominacją królestw: Egiptu, Asyrii, Babilonu, Medo-Persji, Grecji i Rzymu. Najpotężniejszym władcą ma być imperium brytyjskie, określane współcześnie jako angloamerykańskie. Bóg w drugiej części „czasu pogan” rezygnuje z jakichkolwiek prób nawracania ludzkości do siebie. Czas ten Jehowa wykorzystuje jedynie po to, by wyselekcjonować tych, którzy staną się władcami ludzkości w późniejszym królestwie Chrystusa.³⁶

Od października 1914 r. dokonano się zakończenie „czasu pogan” i nastąpił kolejny – trzeci okres – związany z niewidzialną paruzją Chrystusa

³⁴ *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 27-30.

³⁵ Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 117; *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 30 n., 109-113.

³⁶ Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 116-119; *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 215-218.

w niebie. Występujący w Biblii termin „paruzja” (*parousia*) Świadkowie Jehowy interpretują jako „obecność”, a nie, jak katolicy, jako „przyjście”. W koncepcji Świadków Jehowy paruzja nie jest więc jednorazowym wydarzeniem „przyjścia”, ale początkiem czasu długotrwałej obecności. Nie oznacza ona powrotu Chrystusa na ziemię, gdzie miałby On ponownie żyć. Świadkowie Jehowy uważają, że występujące tu słowo „powrót” należy rozumieć w sensie metaforycznym i odnosić do powrotu Chrystusa. Oznacza to, że Jezus od chwili wniebowstąpienia przebywa cały czas w niebie. W 1914 r. skoncentrował się on na sprawach ziemskich (por. Ps 110,1). Jezus Chrystus zasiada na pustym tronie króla Dawida i staje się Królem wszystkich ludzi. Królestwo Boże to centralna prawda Świadków Jehowy, która oznacza rząd niebiański będący dziełem Boga. Objęcie władzy przez Jezusa od 1914 r. oznacza nastanie królestwa Bożego i zakończenie przywilejów szatana. Powołują się oni na fragment Ap 12, 7-9, który opisuje odbywającą się w niebie walkę Michała-Chrystusa z szatanem. W wyniku tej walki szatan wraz ze swymi demonami zostaje pokonany i usunięty z nieba na ziemię. Pojawienie się diabła na ziemi przyczynia się do wzmożonej aktywności nieszczęść oraz znaczone jest prześladowaniem „prawdziwych chrześcijan” (Ap 12, 9-12).³⁷

Zbawienie ludzkości oznacza, że wszyscy, którzy go dostąpią będą żyli wiecznie. Świadkowie Jehowy mówią o dwóch grupach zbawionych. Jedną będzie elita 144 tys. wybranych („mała trzódka”), którzy będą żyli w niebie. Drugą grupę będzie stanowiła pozostała wielomilionowa rzesza zbawionych („drugie owce”), która będzie w nieskończoność cieszyć się, przebywając w raju na ziemi. Niebiański rząd, który ma istnieć od 1914 r., składa się z Chrystusa oraz 144 tys. współrządzących z nim przez 1000 lat. Wyselekcjonowanie tej grupy trwało od 33 r. po Chr., czyli od Pięćdziesiątnicy aż do 1914 r. Zgodnie z obliczeniami tej organizacji, wiosną 1918 r. Jehowa miał wejść do swej niebiańskiej świątyni i rozpocząć proces sądowy. Pierwszymi sądzonymi miała być grupa 144 tys. wybranych, którzy następnie mieli być współsędziami z Chrystusem w dalszej części sądu. Przedmiotem procesu sądowego jedynie tej grupy miały być uczynki popełnione podczas życia na ziemi. Wszyscy pozytywnie zweryfikowani jako godni naśladowcy Chrystusa po wyroku sądowym zostali natychmiast powołani do życia duchowego w niebie, co Świadkowie Jehowy określają

---

³⁷ Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 119-124; *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 215-218.

jako „pierwsze zmartwychwstanie”. Druga grupa zbawionych, tzw. wielka rzesza, będzie rekrutować się jedynie spośród Świadków Jehowy, stanowiących społeczność ze wszystkich narodów i języków. Wyłonią się oni z wielkiego ucisku, jaki dokonał się za pokolenia 1914 r. Społeczność tworząca grono „drugich owiec” będzie wieść życie wieczne w raju pod opieką Jezusa i 144 tys. współzrządzących.³⁸

Tysiącletnia paruzja Chrystusa zostanie poprzedzona zagładą „Wielkiego Babilonu” rozumianego jako „ogólnoświatowe imperium religii fałszywej”.³⁹ Następnie nastąpi Armagedon,⁴⁰ czyli rozstrzygnięcie „kwestii spornej” podniesionej w raju a dotyczącej zwierzchnictwa Boga nad światem. Narody i potęgi polityczne wyznające ateizm, pod przewodnictwem diabła wystąpią przeciw Świadkom Jehowy reprezentującym Boga. Szatan wraz ze swymi demonami zostanie pokonany przez Jezusa Chrystusa i wrzucony do „przepaści” (Ap 20, 1-3). „Krótki czas” (Ap 12, 12) – jaki miały złe duchy, po strąceniu ich z nieba w 1914 r., aby zapanować nad światem – dobiegnie końca. Wrogowie Jehowy zostaną straceni, a ocaleją wyłącznie czciciele Jehowy, identyfikowani z wielką rzeszą „drugich owiec”. Ocalała społeczność Świadków Jehowy żyjąca aktualnie na ziemi wraz z wskrzeszonymi sprawiedliwymi i niesprawiedliwymi (którzy w sposób niezawiniony byli nieposłusznymi Jehowie), żyjącymi na przestrzeni minionego tysiąclecia oraz potomstwo, które urodzi się w czasie milenium, będzie przez następne 1000 lat budować raj na ziemi. Raj ten przedstawiany jest w literaturze tej organizacji jako piękny ogród, w którym panować będzie harmonia człowieka z naturą. Wskrzeszenia nie dostąpią niepoprawnie źli ludzie, do których należą: Judasz, duchowni chrześcijańscy oraz w ogóle wszyscy wyznawcy religii fałszywej.⁴¹

³⁸ Z. D a n i e l e w i c z, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 129-135; por. *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 77-79.

³⁹ *Tamże*, s. 220.

⁴⁰ Termin „Armagedon” zaczerpnięty został z Księgi Apokalipsy 16,16 (dosłownie *Har-Mageddon* – „góra Megido”) i wyraża, zgodnie z nauczaniem Świadków Jehowy, nie miejsce geograficzne, ale symbolizuje czasy ostateczne, odnoszące się do milenium panowania Chrystusa, czyli zwycięstwa Michała – Jezusa nad szatanem. Zob. E. Z u c c h i n i, *I Testimoni di Geova*, s. 117; Z. D a n i e l e w i c z, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 143.

⁴¹ *Tamże*, s. 143-149; E. Z u c c h i n i, *I Testimoni di Geova*, s. 117n.; zob. szerzej Ch. T. R u s s e l l, *Wykład Pisma Świętego. Serya IV, Walka Armageddonu*, s. I-XXII.

Świadkowie Jehowy głoszą, że jednocześnie z okresem milenijnym panowania Chrystusa nastąpi „Dzień Sądu”. Sąd będzie się odbywał według kolejności zmartwychwstania. Sędziami Jehowa ustanowił Jezusa Chrystusa oraz 144 tys. wybranych do współrządzenia (Ap 20, 4). Sądzenie będzie się dokonywało na podstawie wymienianych w Biblii „ksiąg” (Ap 20, 12). Według Świadków Jehowy, wspomniane księgi będą rodzajem dodatku do Biblii. Zawartość ich będzie dotyczyła praw i wytycznych Boga, normujących życie w okresie milenijnym. Każdy wskrzeszony będzie sądzony z przestrzegania norm zawartych w tej księdze. Oznacza to, że sądzeni będą oni z uczynków dokonanych w czasie tysiąclecia panowania Jezusa Chrystusa, a nie z czynów dokonanych uprzednio, w złym „systemie rzeczy”. Teksty biblijne są tu potraktowane wybiórczo, aby podkreślać jedynie pozytywne aspekty Dnia Sądu oraz traktować sąd jako tysiącletnią próbę dokonującą się w odnowionym ziemskim raju (Ps 96, 12-13; Łk 23, 43; Iz 26, 10). Inne teksty biblijne łączące Dzień Sądu z jego „mroczną” stroną (np. Am 5, 16-20) są pomijane przez Towarzystwo Strażnica przy opisywaniu omawianego zagadnienia.⁴²

Gdy okres milenijny dobiegnie kresu, ziemia będzie przypominać Eden, a ludzie ją zamieszkujący osiągną doskonałość równą Adamowi i Ewie. Wstawiennictwo Chrystusa przed Bogiem w ich imieniu nie będzie już wówczas potrzebne. Chrystus osiągnie swój cel, tworząc jedną ogólnoziemską społeczność zarządzana przez Boga. Nastąpi przekazanie przez Chrystusa królestwa Ojcu. Okazuje się jednak, że nie mamy tu do czynienia z końcem dramatu wydarzeń. Kończące się milenium Dnia Sądu będzie czasem uwolnienia szatana i ostatecznej walki z obozem świętych. Zwolennicy szatana będą wywodzić się z szeregów ogólnoswiatowej społeczności z czasów milenium. Dojdzie do ostatecznej rozprawy Boga z szatanem. Finałem tej potyczki będzie zwycięstwo Boga i wrzucenie diabła i jego demonów do „jeziora siarki i ognia”. Ludzkość, która podczas ostatecznej próby wytrzyma przy Jehowie, zachowa wieczną doskonałość życia, a imiona ich będą zapisane w „księdze życia”. Ludzkość, która przetrwa ten czas próby, będzie żyć wiecznie w raju na ziemi. Będzie doznawać pełni radości, pokoju i szczęścia.⁴³

⁴² Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 151-153; *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 213-215; por. E. Zucchini, *I Testimoni di Geova*, s. 118-121.

⁴³ Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 153-155; *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 215.

Zgodnie z nauczaniem Kościoła katolickiego tematem przewodnim nauczania Jezusa jest królestwo Boże. Termin ten występuje w Nowym Testamencie 122 razy. Orędzie dotyczące królestwa Bożego jest – jak twierdzi Joseph Ratzinger – osią nauczania przedwiekanocnego. Jezus w głoszonych przypowieściach wskazywał na królestwo Boże, które już jest, a zarazem nastąpi. Realizuje się w obecnej rzeczywistości i ma dopiero nadejść. Znajduje to potwierdzenie w nauczaniu pierwotnego Kościoła, który nie uprawiał jedynie teologii nadziei, skupionej wyłącznie na przyszłości, ale miał świadomość znaczenia „teraz”, w którym obietnica staje się obecnością.⁴⁴ Widoczne u Świadków Jehowy nadmierne przeakcentowanie przyszłości, której wizji poświęcają znaczną część swej doktryny, powoduje, że waga owego „teraz” traci na znaczeniu. Teraźniejszość z perspektywy tej organizacji zdaje się nie decydować do końca o losach „sprawiedliwych” i „niesprawiedliwych” skoro i tak ci, którzy dostąpią zmartwychwstania, zostaną poddani jeszcze ostatecznej próbie. Głoszone przez Kościół królestwo Boże, w którym teraźniejszość powiązana jest ściśle z przyszłością, nie jest tak oczywiste w nauczaniu Świadków Jehowy.

Wkładają oni wiele energii w skrupulatne obliczenia dat poszczególnych etapów historii zbawienia. II Sobór Watykański stwierdza natomiast: „Nie znamy czasu końca ziemi i ludzkości ani też sposobu przemiany wszechświata. Przemija wprawdzie postać tego świata, zniekształcona przez grzech, jesteśmy jednak pouczeni, że Bóg przygotowuje nowe mieszkanie i nową ziemię, gdzie mieszka sprawiedliwość; a szczęśliwość wypełni i przewyższy wszelkie pragnienia pokoju istniejące w sercach ludzkich”.⁴⁵

Ponowne przyjście Chrystusa na ziemię nie jest podporządkowane prawom historii, co oznacza, że w żaden sposób nie może być przedmiotem spekulacji historycznej. Chrystus nie jest produktem ewolucji i wymyka się ludzkiej logice historii. Jego charakterystyczną cechą jest bycie Innym. Chrystus otwiera od zewnątrz czas i śmierć, w związku z tym nie można lokować Jego paruzji w niej samej. Odpowiedzią na pytanie o czas powtórnego przyjścia Chrystusa winna być nie spekulacja historiozoficzna czy historioteologiczna, lecz „czujność” (por. Mk 13,37). Teksty Nowego Testamentu odnoszące się do paruzji posługują się językiem liturgicznym.

⁴⁴ J. R a t z i n g e r, *Śmierć i życie wieczne*, Warszawa 2000, s. 31, 49.

⁴⁵ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, nr 39.

Niedopuszczalne jest traktowanie symboli liturgicznych jako opisu naturalistycznego lub małoistotny element wyłącznie dekoracyjny.⁴⁶

Podsumowując, można stwierdzić za J. Ratzingerem, „że wyczulenie na wyraźne i ukryte tony eschatologiczne w Nowym Testamencie wiąże się z rosnącym kryzysem cywilizacji europejskiej, świadomością zbliżającego się końca, przeczuciem wielkiego historycznego kataklizmu, które od przełomu XIX i XX stulecia coraz powszechniej ogarniało umysły”.⁴⁷

W przytoczonym cytacie odnoszącym się do współczesnej teologii mamy trafnie nakreślone także tło historyczne towarzyszące kształtowaniu się doktryny Świadców Jehowy. Eschatologia tej organizacji wydaje się wpisywać w ten scenariusz i być wytworem owych historycznych kataklizmów związanych z traumą I i II wojny światowej. Po wojnie, dla pewnej części społeczeństwa, chrześcijaństwo przestało być punktem oparcia. Świadkowie Jehowy, którzy dokładnie wyliczają poszczególne etapy historii zbawienia, podając uproszczoną wizję przyszłości, związaną z rychłym końcem „czasów pogan” i nastaniem nowego porządku królowania Jezusa Chrystusa, dają swoim wyznawcom poczucie ładu i bezpieczeństwa.

Przekaz orędzia Jehowy

Kościół katolicki przekazuje objawienie Boże swoim wiernym za pośrednictwem Pisma Świętego i Tradycji, które wzajemnie się dopełniają. U Świadców Jehowy wyodrębniane są dwie drogi przekazywania orędzia Jehowy-Boga ludziom – przez Ciało Kierownicze i *Pismo Święte w przekładzie Nowego Świata*. Nie można tu jednak mówić o wzajemnym uzupełnianiu, ale o dominacji pierwszej nad drugą. Biblia Świadców Jehowy jest tłumaczona pod dyktando doktryny Ciała Kierowniczego.

Ciało Kierownicze

Towarzystwo Strażnica odcina się od Tradycji i Magisterium Kościoła. Świadkowie Jehowy dążą do uwolnienia się z tradycji chrześcijańskiej, która, ich zdaniem, zafałszowuje prawdę.⁴⁸ Tradycję chrześcijańską interpretują jako „zbiór narosłych na przestrzeni wieków fałszów”.⁴⁹ Przeciwi-

⁴⁶ J. R a t z i n g e r, *Śmierć i życie wieczne*, s. 179, 185n.

⁴⁷ *Tamże*, s. 13.

⁴⁸ J. P i e g z a, *Świadkowie Jehowy*, s. 67.

⁴⁹ *Tamże*.

stawienie się tradycji chrześcijańskiej (zarówno w wydaniu katolickim jak i protestanckim) jest pierwszym krokiem na drodze do odkrycia prawdziwego znaczenia słowa Bożego.⁵⁰ „Do wywodów nowoczesnych teologów – głoszą Świadkowie Jehowy – nie przykładamy żadnej wagi, a świadectwa tak zwanych Ojców Kościoła, opuściliśmy całkiem. (...) Szukający prawdy powinni wyzbyć się wszelkich tradycyjnych uprzedzeń i czerpać wiadomości u samego źródła prawdy, jakim jest Słowo Boże”.⁵¹

Świadkowie Jehowy w przekazywaniu orędzia Bożego odwołują się do swojej tradycji, czyli nauczania kolejnych prezesów i Ciała Kierowniczego organizacji. Wspominaliśmy już wcześniej, że Świadkowie Jehowy dostrzegają korzenie swojej działalności już w czasach biblijnych. Protoplastą tej organizacji miał być Abel, a ich działalność miała trwać do Jana Chrzciciela.⁵² Następnie w XIX w. (od momentu pojawienia się Russella) doszło, jak już wcześniej zaznaczyliśmy, do wznowienia działalności tzw. nowożytnych Świadków Jehowy.⁵³ Skonstruowana przez kierownictwo organizacji historia mówiąca o „nowożytnych dziejach” Świadków Jehowy miała w rzeczywistości służyć zatarciu przekazu o braku sukcesorów. Historia ta sugeruje, że skoro jest mowa o „nowożytnych dziejach” Świadków Jehowy, to istnieją również ich „dzieje starożytne”. Mimo tych zabiegów omawiany związek wyznaniowy nie dziedziczy sukcesji apostołskiej. Natomiast organizacja o nazwie „Świadkowie Jehowy” pojawiła się, jak pisaliśmy wcześniej, dopiero w 1931 r.⁵⁴ Wydaje się więc oczywiste, że historia, a co za tym idzie tradycja, Świadków Jehowy rozpoczęła się stosunkowo niedawno, bo dopiero od końca XIX w. Dotyczy zatem jedynie tzw. nowożytnych dziejów tej organizacji.

Zgodnie z nauczaniem tej organizacji Jehowa podaje ludziom interpretację swojej Księgi za pośrednictwem „kanału informacyjnego”, którym jest Ciało Kierownicze. Informacje Bóg umieszcza w „Strażnicy”, posługując się właśnie Ciałem Kierowniczym.⁵⁵ Dzięki temu kanałowi Jehowa udostępnia członkom organizacji również swoje „specjalne objawienia”. Taka teokratyczna i absolutna władza Ciała Kierowniczego pociąga za sobą

⁵⁰ Zob. *tamże*.

⁵¹ Ch. T. Russell, *Wykład Pisma Świętego, Serya I. Boski plan wieków*, s. 12n.

⁵² W. J. Shnell, *Ku światłu chrześcijaństwa*, s. 225.

⁵³ Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 223.

⁵⁴ E. Bagiński, *Świadkowie Jehowy*, s. 230 n.

⁵⁵ Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 164 n.

daleko idące konsekwencje. Indywidualny człowiek nie może nawiązać bezpośredniego kontaktu z Bogiem bez pośrednictwa organizacji teokratycznej. Nieposłuszeństwo wobec Ciała Kierowniczego jest równoznaczne z sprzeniewierzeniem się woli Jehowy. Dar prorokowania przysługuje jedynie centrali organizacji.⁵⁶

Mimo że historia organizacji liczy niespełna 150 lat, a jej nauczanie jest dobrze udokumentowane, Świadkowie Jehowy nie chwalać się swą tradycją religijną. Bogata spuścizna pism Charlesa Russella, założyciela tej organizacji, została skazana na zapomnienie i usuwana z bibliotek zborowych. Podobny los spotkał również pisma następujących po nim prezesów organizacji. Przyczyną wycofywania wcześniejszych publikacji jest, jak twierdzą Świadkowie Jehowy, otrzymanie „nowego światła poznania” (Prz 4,18).⁵⁷ Znajdujemy tu wybieg Świadków Jehowy, zmierzający do tego, by przerzucić odpowiedzialność za dokonanie wszelkich zmian w doktrynie czy niespełnionych prorocत्व na Boga, który postrzegany jest jako wyłączny i nieprzewidywalny interpretator. Ponieważ Jehowa może udzielić „nowego światła”, Świadkowie Jehowy wskazują w swoich publikacjach na to, że ich nauczanie nie jest nieomyślne. Przyjęcie takiego stanowiska oznacza w praktyce możliwość tworzenia przez Ciało Kierownicze nowych doktryn bez obowiązku logicznego czy metodologicznego ich uzasadnienia. Można stwierdzić, że głównym „hermeneutą” jest nie Bóg, lecz Ciało Kierownicze, a zasady tej hermeneutyki tworzone są na bazie doraźnych korzyści.⁵⁸ Powołując się na H. J. Schnella, byłego Świadka Jehowy, który 30 lat spędził w tej organizacji, dowiadujemy się, że w latach 1917-1928 nauczanie Towarzystwa zmieniło się w 148 przypadkach.⁵⁹

Zmienność i nietrwałość tradycji, a zarazem jej ważność, usiłują bronić Świadkowie Jehowy metodą tzw. terażniejszej prawdy, która sugeruje, że, przy stale zmieniających się poglądach, na pewnym etapie obowiązujące wówczas treści były uważane za prawdziwe.⁶⁰ Oznacza to, że tradycja Świadków Jehowy, choć podlega ciągłym zmianom, jest prawdziwa dla członków organizacji żyjących w danym momencie historycznym. Może to sugerować, że tradycja ta ma określoną gwarancję ważności i podlega

---

⁵⁶ Z. P a w ł o w i c z, *Człowiek a Świadkowie Jehowy*, Gdańsk 1991, s. 35.

⁵⁷ E. B a g i ń s k i, *Świadkowie Jehowy*, s. 232.

⁵⁸ Z. D a n i e l e w i c z, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 164 n.

⁵⁹ W. J. S c h n e l l, *Ku światłu chrześcijaństwa*, s. 12.

⁶⁰ *Tamże*, s. 74.

ciągłym modyfikacjom, które trudno jest przewidzieć. Stosunek Świadków Jehowy do tzw. własnej tradycji jest dosyć luźny. Ponieważ stale zostają oświeceni nowym światłem prawdy, dlatego trwałość tradycji wydaje się im zbędna, podobnie jak poczucie ciągłości i kontynuacji.

Wśród Ciała Kierowniczego istnieje przekonanie, że organizacja, której przewodzą, jest boskim kanałem, przez który sam Bóg przemawia do ludzi. Świadkowie Jehowy postrzegają siebie jako stojących ponad wszelkimi innymi religijnymi organizacjami świata.⁶¹ Raymond Franz tymczasem twierdzi: „Charles Taze Russell był naśladowcą poglądów pewnych ludzi swoich czasów; stał się ofiarą mitów, jakie propagowali oni jako «prawdę objawioną». Każdy następny członek kierownictwa Organizacji był również naśladowcą, tworząc od czasu do czasu dodatkowy mit dla wsparcia lub «ukonsekwentnienia» mitu pierwotnego».⁶²

Pismo Święte w przekładzie Nowego Świata

Świadkowie Jehowy do 1950 r. posługiwali się w krajach anglojęzycznych tłumaczeniem *King James Version* (Biblią króla Jakuba) oraz *American Standard Version* (Amerykańską standardową wersją Biblii).⁶³ Należy nadmienić, że nie przyjmują oni historyczbawczego podziału Biblii na Stary i Nowy Testament, ale dokonują rozróżnienie na „Pisma hebrajskie” i „chrześcijańskie Pisma greckie”.⁶⁴ Swoje tłumaczenie Biblii rozpoczynają od tej drugiej grupy ksiąg. W 1950 r. wydali w języku angielskim *New World Translation of the Christian Greek Scriptures* (*Chrześcijańskie Pisma Greckie w Przekładzie Nowego Świata*). Dzieło to jest pierwszym całościowo własnym przekładem Nowego Testamentu.⁶⁵ Angielski przekład „Pism hebrajskich” (Starego Testamentu) został wydany przez Świadków Jehowy w pięciu tomach w latach 1953-1960. W 1961 r. ukazał się w języku angielskim cały poprawiony przekład Biblii Świadków Jehowy tzw. *New World Translation of the Holy Scriptures* (*Pismo Święte w przekładzie Nowego Świata*).⁶⁶

⁶¹ R. Franz, *Kryzys Sumienia*, Gdynia 1997, s. 203.

⁶² *Tamże*, s. 205.

⁶³ R. H. Countess, *Błędy doktryny Świadków Jehowy*, s. 21.

⁶⁴ Zob. Strażnica 12(1991) nr 29, s. 28-30; Z. Danielewicz, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 163.

⁶⁵ R. H. Countess, *Błędy doktryny Świadków Jehowy*, s. 13.

⁶⁶ *Przedmowa*, w: *Pismo Święte w przekładzie Nowego Świata*, s. 5.

W Polsce Świadkowie Jehowy posługiwali się do końca lat dziewięćdziesiątych XX wieku Biblią Tysiąclecia.⁶⁷ W 1994 r. ukazał się polski przekład tzw. *Chrześcijańskich Pism Greckich w Przekładzie Nowego Świata*, który jest tłumaczeniem z języka angielskiego, a nie z oryginalnego języka, czyli greckiego. Cała Biblia Świadków Jehowy, tzw. *Pismo Święte w Przekładzie Nowego Świata*, ukazała się w języku polskim dopiero w 1997 r. Polskie tłumaczenie całości Biblii Świadkowie Jehowy oparli na edycji angielskiej z 1984 r., dodając stwierdzenie „z uwzględnieniem języków oryginału”.⁶⁸ Oznacza to, że tekst oryginalny Pisma Świętego przetłumaczono na język angielski, a następnie tłumaczenie angielskie stało się podstawą tłumaczenia polskiego. Praktyka ta stoi w sprzeczności z powszechnie obowiązującą zasadą egzegezy biblijnej, która domaga się, aby każde tłumaczenie Biblii dokonywane było z języków oryginalnych. Tłumaczenie Pisma Świętego z jednego języka nowożytnego na inny jest podstawowym błędem, który może prowadzić do zafałszowania oryginalnego tekstu. Polskie tłumaczenie Pisma Świętego Świadków Jehowy jest zatem „nieprofesjonalne”, bowiem nie uwzględnia zasad współczesnej sztuki egzegetycznej.

Przekład Biblii Świadków Jehowy został dokonany przez anonimowy Komitet Przekładu Biblii Nowego Świata. Brak listy autorów tłumaczeń uniemożliwia ustalenie ich tożsamości oraz akademickich kwalifikacji, co stoi w sprzeczności z ogólnie przyjętą praktyką wydawania tłumaczeń Biblii.⁶⁹ Opierając się na informacjach zaczerpniętych od Raymonda Franza, byłego członka Ciała Kierowniczego Świadków Jehowy, dowiadujemy się, że członkami tego anonimowego Komitetu byli: Fred Franz, Nathan Knorr, Albert Schroeder i George Gangas. Spośród tego gremium odpowiedzialnych za tłumaczenie Pisma Świętego jedynie Fred Franz mógł wykazać się znajomością oryginalnych języków biblijnych (język grecki studiował przez dwa lata na Uniwersytecie Cincinnati, natomiast języka hebrajskiego uczył się sam).⁷⁰

Anonimowy Komitet tłumaczy Biblii nie podaje również, jakiego wydania krytycznego Starego i Nowego Testamentu użyto za podstawę przekładu. Ponieważ w 1969 r. Świadkowie Jehowy wydali grecko-angielską wersję Nowego Testamentu tzw. *The Kingdom Interlinear Translation of*

⁶⁷ R. H. C o u n t e s s, *Błędy doktryny Świadków Jehowy*, s. 25.

⁶⁸ Zob. *Karta tytułowa*, w: *Pismo Święte w przekładzie Nowego Świata*.

⁶⁹ R. H. C o u n t e s s, *Błędy doktryny Świadków Jehowy*, s. 19 n., 25.

⁷⁰ R. F r a n z, *Kryzys Sumienia*, s. 54.

the Greek Scriptures (Pisma Greckie w Międzywierszowym Przekładzie Królestwa), w której podstawą tekstu greckiego była edycja B. F. Westcotta i F. J. A. Horty z 1948 r., można przypuszczać, że z tego tekstu korzystano.⁷¹ Nie można wykluczyć, że podstawą przekładu Nowego Testamentu Świadków Jehowy mogło być tłumaczenie eksksiedza, spirytysty J. Grebera (1874-1944).⁷²

Świadkowie Jehowy wierzą w natchnienie i nieomylność oryginalnych Pism hebrajskich (39 ksiąg) oraz chrześcijańskich Pism greckich (27 ksiąg).⁷³ Kościół katolicki uważa za Pismo Święte 46 ksiąg Starego Testamentu i 27 ksiąg Nowego Testamentu.⁷⁴ Musimy zatem pamiętać, że Świadkowie Jehowy posługują się kanonem ksiąg Pisma Świętego innym od tego, jakim posługuje się Kościół katolicki. Księgi Starego Testamentu: 1 i 2 Mch, Tb, Jdt, Mdr, Syr, Ba oraz pewne fragmenty Dn i Est Świadkowie Jehowy uważają za apokryfy i nie uznają ich za natchnione przez Boga. Należy zaznaczyć, że księgi te znajdowały się w greckim przekładzie Pisma Świętego, zwanym Septuagintą, pochodzącym z II/III w. przed Chr. i były uznawane za natchnione przez Żydów w czasach Jezusa.⁷⁵

Autorem Biblii jest Jehowa.⁷⁶ Wszystko, co znajduje się w Biblii, nawet kwestie związane z nauką, jest prawdziwe, dokładne, „zadziwiająco ściśle”.⁷⁷ Spoglądając na interpretację Biblii prezentowaną przez Świadków Jehowy, daje się zauważyć dwa podstawowe błędy. Pierwszy dotyczy dosłownego interpretowania tekstu biblijnego bez liczenia się z rodzajami i gatunkami literackimi oraz historycznym procesem formowania się poszczególnych ksiąg Pisma. Drugi zarzut dotyczy ingerencji w tekst Biblii i dokonywania

---

⁷¹ *Przedmowa*, w: *Pismo Święte w przekładzie Nowego Świata*, s. 5; Z. D a n i e l e w i c z, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 167; R. H. C o u n t e s s, *Błędy doktryny Świadków Jehowy*, s. 23 n.

⁷² C. V. M a n t z a n a r e s, *Prekursorzy Nowej Ery. Mały słownik*, Warszawa 1994, s. 53, 119.

⁷³ R. H. C o u n t e s s, *Błędy doktryny Świadków Jehowy*, s. 25 n.

⁷⁴ *Katechizm Kościoła katolickiego*, nr 120.

⁷⁵ W. B e d n a r s k i, *Pismo św. a nauka Świadków Jehowy*, Gdańsk-Oliwa 1996, s. 260-264; t e n ż e, *W obronie wiary*, s. 193n.

⁷⁶ *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 21.

⁷⁷ *Będiesz mógł żyć wiecznie w raju na ziemi*, New York 1989, s. 65; *Czego naprawdę uczy Biblia?* s. 20n.; Z. D a n i e l e w i c z, *W oczekiwaniu na paruzję*, s. 163.

zmian oraz dowolnych interpretacji Pisma Świętego, służących potwierdzeniu doktryny objawionej przez Boga Ciału Kierowniczemu.⁷⁸

Podsumowując, musimy stwierdzić, że nierzetelny przekład Pisma Świętego idzie w parze z podstawowymi błędami interpretacyjnymi. Biblia jest wykorzystywana przez Świadków Jehowy instrumentalnie do legitymizacji z góry ustalonych przez Strażnicę tez. Należy zaznaczyć, że tak naprawdę to nie Pismo Święte cieszy się najwyższym autorytetem, ale opinia Ciała Kierowniczego, zamieszczona w czasopiśmie „Strażnica”, ma kluczowe znaczenie w przekazie woli Bożej.

Model religijności

Świadek Jehowy uczestniczy we wspólnych spotkaniach odbywających się cztery razy w tygodniu. Dwa razy do roku uczestniczy w zgromadzeniach obwodowych, a raz w roku na zgromadzeniach okręgowych, czyli tzw. kongresach (trwających zwykle trzy dni). Ponadto okazjonalnie odbywają się, w terminach zgromadzeń okręgowych, kongresy międzynarodowe. Celem zebrań Świadków Jehowy jest czytanie i interpretacja w duchu organizacji słowa Bożego. Pomocą w zrozumieniu Pisma Świętego są wydawane przez Towarzystwo co dwa tygodnie czasopisma: „Strażnica” oraz „Przebudźcie się”. Nie są one zwykłą prasą religijną, ale pełnią rolę „duchowego pokarmu”. Niedzielne studium „Strażnicy” można interpretować jako pewną postać gry, w której przebieg „dyskusji” ma z góry ustalony wynik. Z punktu widzenia socjologicznego można powiedzieć, że celem „dyskusji” jest przede wszystkim integracja wspólnoty. Organizowane są również teokratyczne szkoły służby kaznodziejskiej oraz szkoły służby Królestwa, których zadaniem jest po pierwsze – przygotowanie głosicieli, a po drugie – przygotowanie nowych zastępów kadr na pewne stanowiska zboru.⁷⁹

Analizując funkcjonowanie Towarzystwa Strażnica, można stwierdzić, że mamy tu do czynienia z instytucją autorytarną, na co zdaje się wskazywać: pomijanie osobistej refleksji doktrynalnej, biurokratyzacja, centralizacja i nakazowość, wyrażająca się m.in. w instruowaniu mówców, z jakich fragmentów Biblii oraz publikacji Towarzystwa powinni korzystać w przygotowaniu swojego wykładu. Można mówić także o zawłaszczeniu życia prywatnego

⁷⁸ M. R u s e c k i, *Traktat o religii*, Warszawa 2007, s. 341 n.

⁷⁹ J. P i e g z a, *Świadkowie Jehowy*, s. 133, 136 n.

wyznawców przez działania różnych organizacji, np. teokratycznej szkoły. Metody działania Towarzystwa Strażnica mogą wywołać u jego adepta czy członka poczucie depersonalizacji. Mechanizmem przeciwdziałającym takiemu stanowi może być instytucja „Służby polowej”, czyli głoszenie „dobrej nowiny” od drzwi do drzwi. Praca kaznodziejska pomaga Świadkowi Jehowy w odzyskaniu podmiotowości, którą traci na zborowych zebraniach. Dzięki pełnieniu roli nauczyciela doktryny, w pracy kaznodziejskiej można mówić o zwiększeniu poczucia własnej wartości, szczególnie gdy odnosi się na tym polu pewne sukcesy. Zwykły głosiciel poświęca „Służbie polowej” miesięcznie 10-12 godzin. Działalność kaznodziejska dokumentowana jest przez comiesięczne sprawozdania składane przez każdego głosiciela oraz towarzysząca temu dobrowolna ofiara pieniężna na rzecz zboru. „Służba polowa” odbywa się głównie przez „świadczanie oficjalne”, czyli przy udziale dwóch wyznawców. Towarzystwo zaleca, aby doświadczeni głosiciele dobierali sobie nowicjuszy, dzięki czemu „służba polowa”, oprócz pozyskiwania nowych członków, pełnić będzie rolę instruktażu dla początkujących adeptów.⁸⁰ Obowiązek głoszenia „od drzwi do drzwi” motywowany jest nakazem Boga zawartym w Księdze Ezechiela 3,18: „Jeśli powiem bezbożnemu: «Z pewnością umrzesz», a ty go nie upomnisz, aby go odwieść od jego bezbożnej drogi i ocalić mu życie, to bezbożny ów umrze z powodu swego grzechu, natomiast Ja ciebie uczynię odpowiedzialnym za jego krew”.

Świadkowie Jehowy nie powołują się na życie wewnętrzne i nie odwołują się do głosu sumienia. Ich życie religijne polega na zdefiniowanym planie działania. Podobnie do behaviorystów rozumieją nawrócenie w kategoriach poznania doktryny oraz przyswajania sobie metody postępowania. Nawrócenie polega, według Strażnicy, na przyjęciu wzorca zachowań odpowiadającego modelowi uprzednio ustalonymu przez ten ruch. Plan nawrócenie obejmuje kilka etapów, oznaczających poszczególne stadia przemiany postępowania adepta, obejmujących ok. 6 miesięcy. Świadkom Jehowy obce są stany wątpliwości religijnych. Bycie członkiem tej grupy religijnej łączy się głównie z przyjęciem określonego stylu życia. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być „racjonalizm” tego ruchu dążący do stałej i zaprogramowanej ekspansji. Istotne jest słuchanie wykładów służących poznaniu doktryny, doskonalenie umiejętności przemawiania, sporządzanie

---

⁸⁰ *Tamże*, s. 140-144.

bilansów sprzedanych czasopism, podsumowanie godzin przeznaczonych na głoszenie wiary oraz liczba nawróconych adeptów ruchu.⁸¹

Działalność Świadków Jehowy nastawiona jest na prozelityzm i ekspansję, przy pomijaniu kwestii kondycji sumienia swoich wyznawców. W wymiarze osobistym doktryna Świadków Jehowy daje swym członkom poczucie władzy, której tak naprawdę są pozbawieni. Życie członków tego ruchu religijnego przebiega w cieniu systemu społecznego, w którym realizuje się swoją działalność świecką oraz rekrutuje nowych wyznawców.⁸² Mamy więc tu do czynienia z zawłaszczeniem życia religijnego dla celów organizacji.

***

Świadkowie Jehowy to nowy ruch religijny, który zrodził się na gruncie protestanckim w drugiej połowie XIX w. w Stanach Zjednoczonych. Wydaje się, że jest to ruch zbliżony do chrześcijańskiej wspólnoty. Dostrzegalne są tu pewne podobieństwa z Kościołem katolickim dotyczące: Pisma Świętego, głoszenia królestwo Bożego, praktykowania ewangelizacji, przekonania o królowaniu Jezusa nad światem. Okazuje się jednak, że pogłębione studium doktryny tej organizacji ujawnia zasadnicze różnice. Świadkowie Jehowy odmawiają bóstwa Jesusowi Chrystusowi i Duchowi Świętemu. *Pismo Święte w przekładzie Nowego Świata*, którym się posługują, narusza wiele standardów tłumaczenia Biblii. Nauczanie Świadków Jehowy opiera się na wytycznych Ciała Kierowniczego, którego istnienie nie ma żadnego uzasadnienia biblijnego oraz charakteryzuje się częstą zmiennością doktryny. Model religijności, jaki wyłania się z tej organizacji zostaje zdominowany przez pierwiastek funkcjonalno-organizacyjny. Świadkowie Jehowy nie są chrześcijanami, lecz jedynie nowym ruchem religijnym, jaki zrodził się na gruncie chrześcijańskim.

ks. Adam Lelito, Szczepanów

---

⁸¹ R. Dericquebourg, *Struktura i życie Świadków Jehowy*, W drodze 9/1988, s. 67 n.

⁸² *Tamże*, s. 68, 72 n.

II. BIBLIOTEKA DOMINIKAŃSKIEGO CENTRUM INFORMACJI O NOWYCH RUCHACH RELIGIJNYCH I SEKTACH W WARSZAWIE

Biblioteka (gr. *biblion*, *biblos* – „papyrus”, „pismo”, „dokument”, „książka”; *theke* – „składnica”) to wyraz bardzo pojemny w swej treści. Może oznaczać pomieszczenie dla książek, księgozbiór czy instytucję gromadzącą i udostępniającą księgozbiór. Współczesna biblioteka jest placówką usługową, która – upowszechniając dotychczasowy dorobek myśli ludzkiej – współdziała w rozwoju nauki, kultury, oświaty, gospodarki. Do podstawowych jej funkcji należy: planowe gromadzenie i uzupełnianie księgozbioru; opracowywanie go według obowiązujących norm oraz przepisów; przechowywanie w odpowiednim porządku, a także zabezpieczanie; informowanie o nim i jego zawartości; udostępnianie czytelnikom.¹ W skład księgozbioru bibliotecznego wchodzi przede wszystkim dokumenty tekstowe – książki, czasopisma, ulotki. Ze względu na charakter środowiska czytelniczego i formy wykonywania usług wyróżniamy różne rodzaje bibliotek. W naszym szkicu skupimy się na bibliotece naukowej, fachowej, branżowej.²

Historia biblioteki

Biblioteka Dominikańskiego Centrum Informacji o Nowych Ruchach Religijnych i Sektach lokalnego ośrodka w Warszawie rozwija się od 1998 r. Można ją zaliczyć do biblioteki branżowej, czyli fachowej,³ gromadzącej specjalistyczne informacje z zakresu sekt i nowych ruchów religijnych – kategorii socjologii religii, określającej wewnętrznie zróżnicowany zespół

---

¹ Ostatnia cecha wydaje się szczególnie istotna, zwłaszcza w kontekście powszechnego dostępu do książek. Słusznie zauważa Umberto Eco, że często chodzimy do biblioteki, ponieważ chcemy przeczytać książkę o znanym nam tytule. Biblioteka – według tego autora – ma odkrywać książki, których istnienie podejrzewamy, a które są dla nas bardzo ważne. W swej idealnej formie powinna ona funkcjonować jak miejsce, gdzie odnajdujemy książki dzięki swobodnemu dostępowi do korytarzy z półkami; U. E c o, *O bibliotece*, Warszawa 2007, s. 27n.

² *Biblioteka*, w: A. B i e r k e n m a j e r, B. K o c o w s k i, J. T r z y n a d l o w s k i (red.), *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1971, s. 180n.

³ *Biblioteka branżowa*, w: G. C z a p n i k, Z. G r u s z k a (oprac.), *Podręczny słownik bibliotekarza*, Warszawa 2011, s. 36.

organizacji, z których większość powstała po II wojnie światowej (lata 60. i 70. XX w.) i które oferują pewien rodzaj odpowiedzi na fundamentalne pytania natury egzystencjalnej, filozoficznej, religijnej, duchowej.⁴ Od tego czasu do dziś biblioteka ulegała licznym przeobrażeniom. Początkowo stanowiła niewielki księgozbiór, opracowywany oraz porządkowany przez poszczególnych dyrektorów. Począwszy od 2009 r. jest ona systematycznie i w miarę możliwości (środki finansowe) uzupełniana o najnowsze publikacje z dziedziny sekt i nowych ruchów religijnych, w różnych aspektach tego zjawiska.

Charakterystyka biblioteki

Biblioteka Dominikańskiego Centrum Informacji o Nowych Ruchach Religijnych i Sektach lokalnego ośrodka w Warszawie jest instytucją, która gromadzi, opracowuje oraz przechowuje wszelkiego rodzaju materiały na temat sekt i nowych ruchów religijnych (książki, czasopisma, artykuły dotyczące konkretnych grup kultowych, a także materiały źródłowe poszczególnych wspólnot). Na chwilę obecną znajduje się w niej ponad 2 tys. książek oraz pokaźna liczba broszur, ulotek, nagrań (audio i DVD). Stanowi nieocenioną pomoc dla samych pracowników, a także wszystkich, którzy piszą prace licencjackie, magisterskie, doktorskie z powyższej tematyki.

Struktura omawianej biblioteki obejmuje następujące działy:

- informacje ogólne – dzieła zawierające podstawową wiedzę o sektach i nowych ruchach religijnych (aspekty socjologiczne, psychologiczne, prawne, teologiczne, religioznawcze);
- chrześcijaństwo, teologia – materiały odnoszące się do nauczania Kościoła, publikacje teologiczne;
- grupy (para)chrześcijańskie – teksty odnoszące się do wspólnot, które – oprócz Biblii przyjmują także inne teksty jako „objawione”, wyłączają z Pisma Świętego niektóre księgi bądź też radykalnie zmieniają ich treść;⁵

---

⁴ E. B a r k e r, *Nowe ruchy religijne*, Kraków 2012², s. 91.

⁵ *Sekty albo nowe ruchy religijne. Wyzwanie duszpasterskie*, L'Osservatore Romano 7(1986) nr 5, s. 3; Z. P a w ł o w i c z, *Sekty w Polsce*, Gdańsk 2000, s. 26; t e n ż e, *Leksykon Kościołów, ruchów religijnych i sekt w Polsce*, Częstochowa 2008, s. 142, 162; por. F. A r i n z e, *Sekty i nowe ruchy religijne jako problem duszpasterski*, L'Osservatore Romano 12(1991) nr 7, s. 12; A. Z w o l i ń s k i,

- medytacja/religie Wschodu – informacje na temat grup nawiązujących do kultury i religii Dalekiego Wschodu oraz Indii, jak również medytacji w różnych jej aspektach;
- Świadkowie Jehowy – wiedza dotycząca grupy wywodzącej się z ruchu Badaczy Pisma Świętego;
- scjentologia – źródła i opracowania odnoszące się do Kościoła Scjentologicznego;
- New Age⁶ – podstawowe materiały dotyczące prądu kulturowego, oddziałującego na różne płaszczyzny ludzkiej życia, począwszy od religii, przez obyczajowość, medycynę, sztukę, ekologię, aż po wyżywienie i wystrój wnętrz;⁷
- ezoteryzm/magia/demonologia – opracowania poświęcone wiedzy tajemnej, ukrytej, dostępnej jedynie dla osób wybranych, wtajemniczonych, a także magii oraz szeroko pojętej demonologii (głównie prace teologiczne na temat istnienia i działania szatana, egzorcyzmów, satanizmu);
- źródła – publikacje wydawane przez poszczególne grupy kultowe (m.in. Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich [mormoni], Międzynarodowe Towarzystwo na rzecz Świadomości Kriszny [Hare Krysna], Kościół Scjentologiczny [scjentolodzy], Świadkowie Jehowy, Koło Przyjaciół Bruno Gröninga, Bractwo Kapłańskie św. Piusa X [lefebryści], Ruch Rodzin Nazaretańskich); materiały ezoteryczno-magiczne (zaproszenia, ulotki, broszury, książki);
- psychologia/psychiatria – poradniki oraz książki klasyków psychologii i psychiatrii, ze szczególnym uwzględnieniem publikacji dotyczących technik wpływu społecznego, psychomanipulacji;
- socjologia – teksty analizujące społeczne aspekty religii (w tym społeczny wymiar nowych ruchów religijnych);

Sekty... Dlaczego? Warszawa 2001, s. 34n.; P. S t a r m a c h, *Kościół pontyfikatu Jana Pawła II wobec zjawiska sekt i nowych ruchów religijnych jako problemu duszpasterskiego*, Kraków 2014, s. 35, 148, 196.

⁶ Powyższa klasyfikacja ma niejako znaczenie historyczne. Większość naukowców uważa, że ruch Nowej Ery zakończył się lub przeszedł w nową fazę *next Age*; M. I n t r o v i g n e, *Le New Age des origines à nos jours*, Paris 2005.

⁷ Dla publikacji z podobnego zakresu tematycznego należałoby stworzyć kategorię „alternatywne duchowości”.

- prawo – książki omawiające przepisy prawne dotyczące funkcjonowania mniejszości religijnych oraz problematykę destrukcyjnych grup kultowych na płaszczyźnie kryminologii;
- religioznawstwo – dział obejmujący publikacje, które opisują fenomen religii z różnych perspektyw (historycznej, socjologicznej, psychologicznej, etnologicznej, fenomenologicznej, geograficznej);
- różne (filozofia/medycyna/parapsychologia) – materiały z pogranicza rozmaitych dyscyplin naukowych, jak również teksty z zakresu pozanaukowych badań nad ludzką psychiką;
- encyklopedie/słowniki/leksykony – wiedza w postaci haseł.

Struktura biblioteki ma także pewne mankamenty. Nie ma w niej światowych, obcojęzycznych publikacji (z kilkoma wyjątkami) na temat sekt i nowych ruchów religijnych. Brakuje też fachowych czasopism poświęconych powyższej tematyce (względy finansowe). Dostępność korzystania ze zbiorów jest ograniczona (najczęściej podczas środowego dyżuru w godzinach 17.00-19.30 lub po wcześniejszym umówieniu się). Materiały biblioteki – ze zrozumiałych względów – nie są wypożyczane na zewnątrz.

Perspektywy biblioteki na przyszłość

W najbliższym czasie wykaz publikacji Dominikańskiego Centrum Informacji o Nowych Ruchach Religijnych i Sektach lokalnego ośrodka w Warszawie zostanie włączony do centralnego katalogu bibliotek dominikańskich (opartego na systemie Koha), który współpracuje z Centrum Nukat – rejestrem zbiorów polskich bibliotek naukowych. Usprawni to funkcjonowanie omawianej biblioteki. Zapewni większy do niej dostęp potencjalnym czytelnikom (wyszukiwanie *on line*). Katalog będzie jednocześnie zsynchronizowany z bibliotekami Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów oraz Instytutu Tomistycznego.⁸ W dalszych planach jest także włączenie do centralnego katalogu innych bibliotek lokalnych ośrodków (Kraków, Wrocław, Poznań, Gdańsk).

---

⁸ Specjalistyczne biblioteki gromadzące książki i czasopisma przede wszystkim z dziedziny filozofii, teologii, historii Kościoła oraz prawa kanonicznego.

***

Biblioteka Dominikańskiego Centrum Informacji o Nowych Ruchach Religijnych i Sektach lokalnego ośrodka w Warszawie ma jeden z najlepszych w Polsce branżowych księgozbiorów dotyczących problematyki sekt i nowych ruchów religijnych. Może stanowić cenne źródło wiedzy o alternatywnych grupach kultowych dla wszystkich, którzy interesują się tym złożonym i wielopłaszczyznowym fenomenem kulturowym.

Adres biblioteki:

Dominikańskie Centrum Informacji o Nowych Ruchach Religijnych i Sektach – lokalny ośrodek w Warszawie

ul. Dominikańska 2

02-741 Warszawa

Konsultacje telefoniczne: środa 16.00-17.00

Dyżur: środa 17.00-19.30

Kontakt: tel. 22 543 99 99; e-mail: osrodek.warszawa@gmail.com

Radosław Broniek OP, Paweł Szuppe, Warszawa

**III. ROZPRAWY DOKTORSKIE, PRACE MAGISTERSKO-LICENCJACKIE
ORAZ MAGISTERSKIE I LICENCJACKIE NA TEMAT SEKT
I NOWYCH RUCHÓW RELIGIJNYCH ZREALIZOWANE W ATK/UKSW
(1998-2004)**

Dysertacje doktorskie

K r u s z e w s k a, Anna (promotor: ks. prof. dr hab. Janusz Balicki), *Inicjatywy obywatelskie w Polsce po 1989 r. wobec sekt i destrukcyjnych nowych ruchów religijnych*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006.

Prace magistersko-licencjackie

R u s i n o w i c z, Karolina (promotor: ks. dr Rafał Markowski), *Destrukcyjny wpływ sekt na kształtowanie światopoglądu i postawy społecznej młodzieży w oparciu o przykład działalności Towarzystwa Świadomości*

Kriszna, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2002.

S z n e j k o w s k a, Anna (promotor: ks. prof. dr hab. Władysław Kowalak), *Psychomanipulacje w nowych ruchach parareligijnych*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2001.

Prace magisterskie

A l b i n o w s k i, Krzysztof (promotor: ks. prof. dr hab. Jerzy Myszor), *Stosunek Kościoła Katolickiego do sekt religijnych w Polsce, w świetle oficjalnych wypowiedzi kościelnych w latach 1918-1939*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2000.

B a k a, Paweł (promotor: ks. dr Mirosław Nowosielski), *Metody psychomanipulacji stosowane w sektach*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łomianki 2005.

B a k a, Paweł (promotor: prof. dr hab. Henryk Gasiul), *Emocjonalno-motywacyjne determinanty postaw młodzieży maturalnej wobec sekt*, Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2007.

B ą c z e k, Anna (promotor: ks. dr hab. Ryszard Czekalski), *Sekty jako zagrożenie dla katechizowanych w polskich szkołach ponadgimnazjalnych na podstawie wybranych podręczników do nauki religii*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2007.

B e r n a t o w i c z, Mariola (promotor: dr Eugeniusz Sakowicz), *Przyczyny rozprzestrzeniania się sekt według dokumentu „Sekty albo nowe ruchy religijne. Wyzwanie duszpasterskie”*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2002.

B o h d a n i e c, Agnieszka (promotor: ks. dr Krzysztof Cichal), *Obraz sekt w czasopiśmie „Nie z tej ziemi”*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Szczecin 2002.

B o j d a, Iwona (promotor: ks. dr hab. Adam Skreczko), *Rola rodziny w przeciwstawianiu się sektom na podstawie pism „List” i „Wychowawca” 1995-2005*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łomianki 2007.

B u r d a, Agata (promotor: ks. prof. dr hab. Paweł Góralczyk), *Atrakcyjność sektw dzisiejszym świecie w świetle literatury przedmiotu: studium teologiczno-moralne*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003.

C h l u d z i ń s k a, Sylwia (promotor: ks. prof. dr hab. Władysław Kowalak), *Gody Baranka w Kościele Zjednoczenia*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003.

C h o d k o w s k i, Grzegorz, dk. (promotor: ks. dr Zdzisław Golan), *Sekty jako zagrożenie dla młodzieży w okresie dojrzewania na podstawie literatury i badań w szkołach średnich w Makowie Mazowieckim*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003.

C z a p k a, Alina (promotor: dr hab. Eugeniusz Sakowicz), *Techniki werbowania oraz indoktrynacji w Kościele Scjentologii*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2008.

C z a r n o m s k a, Małgorzata Elżbieta (promotor: ks. dr Jacek Tomczyk), *Powrót do natury w religijności współczesnego człowieka*, Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2007.

D a r m o f a l s k i, Jacek (promotor: ks. dr Sławomir Zalewski), *Elementy destrukcyjnej sekcje satanistycznej na podstawie „Biblii Szatana” Antona Szandora La Veya*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Płock-Warszawa 2004.

D ą b r o w s k a, Monika (promotor: prof. dr hab. Mieczysław Trzeciak), *Kultowość organizacyjna: II etap badań porównawczych w firmach działających na terenie Polski*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2005.

Depka, Małgorzata, s. (promotor: ks. dr Andrzej Świątczak), *Zagrożenie wolności młodego człowieka przez wybrane sekty w oparciu o literaturę po 1980 roku*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa-Łódź 2002.

Dirbach, Grzegorz (promotor: ks. prof. dr hab. Józef Krasieński), *Między zagrożeniami wyzwaniem: zjawisko sekt i nowych ruchów religijnych w świetle dokumentów Kościoła po Soborze Watykańskim II*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2002.

Długa, Joanna (promotor: dr Franciszek Makurat), *Psychologiczne i teologiczne aspekty decyzji odchodzenia do sekt w świetle badań własnych*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2000.

Dobrzyńska, Barbara (promotor: ks. dr Jacek Kordzikowski), *Rola wychowania religijnego we współczesnej rodzinie polskiej w obliczu zagrożenia sektami w oparciu o współczesną literaturę*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Szczecin 2001.

Domżałska, Katarzyna (promotor: ks. prof. dr hab. Roman Murawski), *Sekty i nowe ruchy religijne wyzwaniem dla katechezy w świetle wybranej literatury przedmiotu*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2005.

Filipek, Józef, ks. (promotor: ks. dr Kazimierz Półtorak), *Ruch Domy Kościół jako odpowiedź na zagrożenie sekt w świetle dokumentu watykańskiego o sektach z 1986 roku*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa-Szczecin 2000.

Frankowska, Monika (promotor: ks. prof. zw. dr hab. Sławomir Zaręba), *Nowe ruchy religijne jako alternatywa w stosunku do tradycyjnej religii na przykładzie Kościoła Scjentologów*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2011.

Gacparska, Joanna (promotor: ks. prof. dr hab. Antoni Lewek), *Sekty w opinii wybranych tygodników ogólnopolskich z lat 1995-2007*, Wydział

Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2008.

G a j d a, Małgorzata, (promotor: ks. dr Krzysztof Cichał), *Sekty a rodzina w piśmiennictwie polskim z lat 1990-2000*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łomianki 2006.

G r o c h o c k i, Piotr (promotor: dr Anna Fidelus), *Sekty jako alternatywne ruchy religijne zagrożeniem dla współczesnej rodziny*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łomianki 2002.

G r z y b, Maria, s. (promotor: ks. dr Wojciech Nowacki), *Wspólnotowy wymiar wiary w sektach na przykładzie Kościoła Zjednoczenia Moona*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2004.

H y s z, Emilia (promotor: ks. dr Sławomir Zaręba), *Funkcjonowanie rodziny a działalność sekty na przykładzie ruchu Hare Kryszna*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006.

I z d e b s k i, Robert (promotor: ks. prof. Roman Murawski), *Sekty w Polsce a katecheza dla młodzieży*, Wydział Teologiczny, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1999.

J a s t r z ę b s k a, Jolanta (promotor: ks. dr Mirosław Nowosielski), *Psychologiczne aspekty przynależności do sekt*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łomianki 2001.

K a c a k, Cezary (promotor: ks. dr Daniel Swend), *Problematyka sekt w polskiej literaturze teologicznej po Soborze Watykańskim II*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2008.

K l i m c z y k, Sławomir Piotr (promotor: ks. dr Waldemar Kulbat), *Przeciwdziałanie szkodliwej działalności sekt w warunkach społeczeństwa demokratycznego na podstawie literatury przedmiotu*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łódź 2004.

K n e c h t, Aleksandra (promotor: ks. dr Wiesław Niewęglowski), *Kościół wobec działalności sekt w Polsce w latach 1989-2002: zagadnienia wybrane*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2004.

K o b e l d z i s, Agnieszka (promotor: ks. dr Roman Forycki), *Metodologiczna problematyka badania sekt*, Wydział Teologiczny, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1999.

K o n d r a t o w s k a, Ewa (promotor: ks. prof. dr hab. Władysław Kowalak), *Techniki psychomanipulacyjne w nowych ruchach parareligijnych*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003.

K o n o p k a, Krzysztof, ks. (promotor: ks. dr Wojciech Nowacki), *Rola Pisma Świętego w wybranych współczesnych sektach biblijnych*, Wydział Teologiczny, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1999.

K o w a l c z y k, Magdalena (promotor: dr hab. Aldona Piwko), *Sekty współczesnym zagrożeniem dla jednostki. Próba ukazania problemu na przykładzie Międzynarodowego Towarzystwa Świadomości Kryszny i Kościoła Zjednoczeniowego*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010.

K o w a l s k a, Małgorzata (promotor: dr hab. Joanna Truszkowska), *Funkcjonowanie sekt w społeczeństwie polskim – analiza socjologiczna na podstawie wybranej literatury przedmiotu*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2013.

K o w a l s k i, Ryszard, SDB (promotor: ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski), *Współczesne sekty jako zagrożenie chrześcijańskich wartości moralnych w świetle Raportu Stolicy Apostolskiej „Sekty albo nowe ruchy religijne. Wyzwanie duszpasterskie”*, Wydział Teologiczny, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1995.

K r u k, Elżbieta (promotor: ks. prof. dr hab. Marian Graczyk), *Sekty i ruchy religijne jako wyzwanie moralne dla współczesnego Kościoła w świetle*

literatury przedmiotu z lat 1979-1996, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2000.

L e w a n d o w s k a, Jolanta (promotor: ks. prof. dr hab. Ireneusz Werbiński), *Wpływ działalności sekt na postawy duchowe młodzieży*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2001.

L i p s k a, Alicja (promotor: ks. dr Władysław Szewczyk), *Poradnictwo w stosunku do osób uwikłanych w sekty według interpretacji Stevena Hassana*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łomianki 2004.

L i s s - M a n t h e y, Lidia (promotor: ks. prof. dr hab. Paweł Góralczyk), *Sektywe współczesnej kulturze Polski wyzwaniem dla Kościoła: stadium teologicznomoralne*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2002.

M a c i ą g i e w i c z, Konrad (promotor: dr Rafał Wiśniewski), *Działalność nowych ruchów religijnych w Polsce. Mechanizmy rekrutacji i sposoby funkcjonowania*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010.

M a c i s z e w s k a, Agnieszka (promotor: ks. dr Jan Pieńkosz), *Statut Międzynarodowego Towarzystwa Świadomości Kryszny: próba oceny teologiczno-moralnej*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2008.

M a c k i e w i c z, Piotr (promotor: ks. dr hab. Władysław Majkowski), *Sekty religijne: Oaza wolności czy nowa forma zniewolenia*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006.

M a j k o w s k a, Bożena (promotor: ks. dr hab. Józef Zabielski), *Sekty jako współczesne zagrożenie życia religijno-moralnego w świetle literatury przedmiotu*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2002.

M a r c i n i a k, Edyta (promotor: ks. prof. dr hab. Paweł Góralczyk), *Próba oceny „nowej” moralności proponowanej przez współczesne sekty*, Wydział Teologiczny, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa-Tczew 1997.

M a t y j a s z c z y k, Dariusz (promotor: ks. prof. dr hab. Józef Krasieński), *Przyczyny powstawania i rozpowszechniania się sekt w świetle raportu watykańskiego „Sekty albo nowe ruchy religijne. Wyzwanie duszpasterskie”*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2000.

M a z u r, Aleksander, SAC (promotor: ks. dr Zygmunt Falczyński), *Kościół a sekty w świetle wypowiedzi Stolicy Apostolskiej po Soborze Watykańskim Drugim*, Wydział Teologiczny, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1995.

M u c h a, Andrzej (promotor: ks. dr hab. Zbigniew Sareło), *Sekty wyzwaniem dla Kościoła w świetle nauczania Magisterium*, Wydział Teologiczny, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1995.

N a d o l n a, Katarzyna (promotor: ks. dr Rafał Markowski), *Prawa dziecka w świetle doktryny ruchu religijnego Dzieci Boże*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2005.

N o w a c k a, Bożena Monika (promotor: dr Eugeniusz Sakowicz), *Przyczyny przystępowania do sekt w świetle polskiej literatury przedmiotu*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2002.

N o w a k, Dominika (promotor: prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz), *Szkoła w sferze zainteresowania sekt*, Wydział Nauk Pedagogicznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2014.

N o w i k o w, Mikołaj (promotor: dr Eugeniusz Sakowicz), *Działalność sekt na Białorusi w latach 1989-1999*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2002.

Olszewska, Joanna, CST (promotor: bp prof. dr hab. Andrzej Dziuba), *Wpływ sekt na kształtowanie postaw człowieka: studium etyczno-moralne*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2007.

Ostrowski, Kazimierz, dk. (promotor: ks. dr Zdzisław Golan), *Przyczyny atrakcyjności sekt wśród młodzieży: studium teoretyczno-empiryczne na podstawie literatury i badań własnych w szkołach średnich na terenie miasta Łomża*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003.

Oworuszko, Wiesława (promotor: ks. prof. dr hab. Marian Graczyk), *Sekty jako wezwanie do odnowy moralnej rodziny polskiej w świetle literatury przedmiotu*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003.

Paldyna, Bożena (promotor: ks. dr Anastazy Bławat), *Sekty jako zagrożenie dla wychowania w rodzinie na przykładzie Kościoła Zjednoczenia Moona*, Instytut Studiów nad Rodziną, Akademia Teologii Katolickiej, Łomianki 1998.

Pierzchała, Aneta (promotor: ks. prof. dr hab. Władysław Kowalak), *Antrovis Międzynarodowe Centrum Odnowy Ludzi i Ziemi*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2005.

Piędzia, Aneta (promotor: prof. dr hab. Iryna Kurlak), *Postawy uczniów szkoły licealnej wobec działalności sekt*, Wydział Nauk Pedagogicznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012.

Popecki, Jakub (promotor: ks. prof. dr hab. Andrzej Perzyński), *Osoba Jezusa Chrystusa w rozumieniu i nauczaniu Świadców Jehowy*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2011.

Rataj, Bogusława (promotor: prof. dr hab. Krzysztof Hirszel), *Wiedza na temat grup destrukcyjnych (sekt) oraz ich atrakcyjność w opinii młodzieży licealnej*, Wydział Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2004.

R o m a n i u k, Agnieszka (promotor: dr Eugeniusz Sakowicz), *Psychomanipulacje w sektach w świetle polskojęzycznej literatury przedmiotu*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2002.

R o m a n s k a, Katarzyna (promotor: ks. prof. dr hab. Józef Krukowski), *Sytuacja prawna sekt działających na obszarze Państwa Polskiego: studium socjologiczno-prawne*, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2004.

R o ś, Małgorzata Michalina (promotor: ks. prof. dr hab. Marian Graczyk), *Niebezpieczeństwo działania sekt w Polsce w ostatnich latach na podstawie literatury przedmiotu*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2000.

S i k o r a, Krystyna (promotor: ks. dr Krzysztof Różański), *Sekty i nowe ruchy religijne jako problem duszpasterski w świetle literatury polskiej*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Tczew 2000.

S o c h a c k a - D u t k a, Monika (promotor: ks. dr Andrzej Perzyński), *Sekty jako problem religijny na podstawie raportu „Sekty albo nowe ruchy religijne...”* wydanego przez Stolicę Apostolską w maju 1986 roku, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łódź-Warszawa 2001.

S o m e r s k a, Beata (promotor: ks. dr Grzegorz Lewandowski), *Sekty jako zagrożenie rodziny polskiej na podstawie współczesnej literatury teologiczno-pastoralnej*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Tczew 2002.

S t ę p n i a k, Jerzy Jarosław (promotor: ks. dr Marek Stępniać), *Religijno-społeczne uwarunkowania rozwoju sekt w świetle literatury teologicznej*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łódź 2002.

S z c z e p a n i k, Wacława (promotor: ks. dr Marek Kaczmarek), *Zadania rodziny chrześcijańskiej wobec zjawiska sekt na podstawie literatury*

przedmiotu, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa-Łódź 2002.

S z y m a ń s k a, Joanna (promotor: ks. prof. dr hab. Paweł Bortkiewicz), *Postawa chrześcijanina wobec wpływu sekt na kształtowanie duchowości młodzieży w świetle literatury przedmiotu*, Wydział Teologiczny, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1998.

T ł u c h o w s k a, Anna Teresa (promotor: ks. dr Romuald Jaworski), *Psychologiczno-społeczne przyczyny wstępowania do sekt i ruchów pseudoreligijnych: badania psychologiczne młodzieży*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Płock-Warszawa 2001.

U s z y ń s k a, Magdalena Kazimiera (promotor: ks. dr Sławomir Zalewski), *Sekty jako zagrożenie dla rozwoju duchowego człowieka*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Płock-Warszawa 2002.

W i e r z b i c k a, Anna (promotor: ks. dr hab. Stanisław Kałdon), *Destrukcyjny wpływ sekt na osobowość człowieka*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łomianki 2007.

W i e r z c h o ń, Urszula Małgorzata (promotor: ks. dr Edward Jarmoch), *Sekty jako zjawisko społeczne w świadomości polskiej młodzieży*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003.

W i e w i ó r s k a, Ewa (promotor: dr Eugeniusz Sakowicz), *Rozwój nowych niechrześcijańskich ruchów religijnych i sekt w Polsce w latach 1989-1997*, Wydział Teologiczny, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1999.

W ł o d a r c z y k, Bożena (promotor: ks. prof. dr hab. Paweł Góralczyk), *Kryzys prawdy jako przyczyna wstępowania do sekt w świetle współczesnej literatury przedmiotu*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 1999.

W o j t c z y k, Katarzyna (promotor: ks. dr Jan Wolski), *Moralne postawy człowieka w obliczu religijnych zagrożeń ze strony sekt*, Wydział

Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łódź-Warszawa 2006.

W r o n k a, Monika (promotor: dr Franciszek Makurat), *Wpływ sekt na zaburzenia osobowości i postawy religijne u młodzieży*, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2000.

W r ó b l e w s k a, Marta (promotor: ks. dr Mirosław Nowosielski), *Psychologiczne aspekty przynależności do sekty młodzieży*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Łomianki 2001.

Z ą b e k, Marta (promotor: ks. dr Krzysztof Cichal), *Kryzys wieku dorastania a udział młodzieży w sektach*, Instytut Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Szczecin 2005.

Z i m n o c h, Katarzyna (promotor: dr Andrzej Mazan), *Pedagogiczne aspekty przynależności do grup kultowych na podstawie badań*, Wydział Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2014.

Prace licencjackie

B o r o w s k a, Bogna (promotor: dr Piotr Dejneka), *Wizja apokalipsy w retoryce działalności sekt. Analiza wybranych przykładów*, Wydział Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2013.

G o d l e w s k a, Beata (promotor: dr hab. Kamil Kardis), *Nowe ruchy religijne jako zjawisko społeczno-kulturowe w kontekście współczesnej Polski na podstawie wybranej literatury przedmiotu*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2011.

J a k u b i a k, Jacek (promotor: dr hab. Kamil Kardis), *Nowe ruchy religijne pochodzące z Wschodu. Studium socjologii religii*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012.

BIULETYN MISJOLOGICZNO-RELIGIOZNAWCZY

P y c, Alicja (promotor: dr hab. Kamil Kardis), *Nowe ruchy religijne a współczesna rodzina polska. Studium teoretyczne na podstawie literatury przedmiotu*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2011.

S z c z e p i ń s k a, Paula (promotor: ks. dr hab. Jan Zowczak), *Destrukcyjne oddziaływanie sekt na funkcjonowanie rodziny w świetle wybranej literatury*, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010.

Paweł Szuppe, Warszawa